

Přílohy

Příloha č.1 Projekt diplomové práce

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Program řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích

Projekt diplomové práce

Jméno autora: Bc. Magdaléna Bušinová

Osobní číslo: 24607585

Rok imatrikulace: 2022

Předběžný název diplomové práce: Prvky sandplay/ sandtray jako nástroj aktivizace pro starší dospělé s duševním onemocněním

Praha 25.9. 2023

Formulace a vstupní diskuse problému

Sandplay a práce se symboly jsou terapeutickým přístupem, který vyvěrá z tradice analytické psychologie Carla Gustava Junga. Jung přinesl myšlenku, že zdravá lidská psychika má vědomou a nevědomou složku. Sandplay je způsobem terapeutické práce s klientem, které využívá pískoviště a symboly vytvořené klientem k vynoření nevědomých obsahů klienta (Ammann, 2022).

Sandplay a sandtray je přístup, který mě velmi oslovil z důvodu širokého využití ať už jako podpůrného, terapeutického či aktivizačního nástroj. Dle Taylor (2009) je tento nástroj využitelný pro jakoukoliv věkovou kategorii.

Téma je mi také blízké díky tomu, že jsem měla možnost podílet se na tvorbě metodiky v roce 2020–2022 v rámci projektu zaměřeného právě na využití prvků Sandplay k aktivizaci starších dospělých.

Při tvorbě metodiky jsem nabyla přesvědčení, že sandplay či sandtray může být velmi účinným nástrojem pro aktivizaci intaktních starších dospělých a zároveň aktivizačním a podpůrným nástrojem pro starší dospělé s různým typem demence. Vzhledem k absenci výzkumů a nevyužívání sandplay či sandtray terapie u starších dospělých s různým typem demence v České republice, může tato práce přinést inovativní přístupy a nové poznatky, které přispějí k rozvoji této oblasti a mohou zlepšit péči o seniory s demencí. Domnívám se, že moje práce a vzniklá metodika mohou oslovit vedoucí domovů pro seniory, kteří by ji mohli zařadit jako součást aktivizační praxe.

V rámci mé práce bych se chtěla věnovat konkrétně tomu, jak působí využívání prvků sandplay/sandtray na náladu a emoce staršího dospělého s duševním onemocněním, zejména pak s různou formou demence a jaké procesy to v nich spouští. Ráda bych na základě práce s nimi mapovala jejich emoce, pocity a probíhající procesy. Zaměřila bych se také na komunikaci, kde bych chtěla zjistit, zda prvky sandplay/sandtray pomůžou jedinci s různým typem demence vyjádřit se. Dále bych ráda zjistila, jaké přínosy může mít právě metoda sandplay/sandtray, a naopak, jaké jsou její limity při práci se staršími dospělými.

Pozicionalita výzkumnice

Jak již bylo zmíněno, v letech 2020–2022 jsem byla součástí projektu, který se daným tématem zabýval.

Lze se domnívat, že participace na projektu může přispět k pozitivnímu zkreslení pohledu na danou problematiku a dále k preferenci využívání prvků sandplay/ sandtray u starších dospělých s demencí před jinými přístupy. Tento jev se označuje jako "confirmation bias" a může vést k subjektivnímu hodnocení účinnosti a ignorování nepříznivých výsledků výzkumu. O "confirmation bias" píše Casad (2023), která vysvětluje proč a jak k tomuto jevu dochází. Jedním z vysvětlení je, že se jedná o efektivní způsob zpracování informací. Lidé jsou obklopeni velkým množstvím informací a nemohou věnovat čas pečlivému zpracování každé informace, aby si vytvořili nezaujatý postoj. U diplomové práce je obzvlášť důležité udržet si kritický a reflektivní pohled na data, a to hlavně z důvodu zajištění spolehlivosti výzkumu a přesnosti interpretace výsledků. Z toho důvodu jsem se rozhodla zvolit pragmatický přístup, jehož základy je možné hledat právě v pragmatismu.

Pragmatismus je filozofický směr, který vrcholil ve Spojených státech v posledních desetiletích 19. století (Složilová, 2011). Základní myšlenkou pragmatismu je zpochybňování existence věčných, neměnných pravd a předpokladů o povaze a poznání pravdy (Maxey, 2003). Pragmatismus je v současnosti vnímán spíše jako metoda než jako ucelený filozofický systém (Složilová, 2011). Pragmatická metoda klade důraz na evidence based přístup, který má svůj původ v medicíně (Sackett, 2000). Jedná se o přístup založený na shromáždění důkazů a jejich následné analýze, při které je nutné neustále kriticky zkoumat, které informace jsou pravdivé a které postupy nejefektivnější.

Brown (2016) popisuje tzv. cyklické pojetí evidence based přístupu, které má 5 fází. V první fázi jsou formulovány otázky vycházející z daného problému. Následuje identifikace relevantních důkazů, hledání odpovědí na položené otázky v literatuře či ve svých znalostech a zkušenostech. Třetí fáze se zabývá zhodnocením důkazů, zda je možné aplikovat tyto důkazy na daný problém. Ve čtvrté fázi se zjištěné důkazy implementují do praxe, např. při práci s klientem. Poslední fáze se zabývá získanými výsledky a ověřováním, zda výsledky korespondují s předpokládanými výsledky. Tato fáze slouží k zformulování nových otázek,

kteře mohou být základem nového procesu ověřování důkazů. Velký význam hraje i následná evaulace, která se zaměřuje v případě sociální péče na klienta, službu či organizaci a společnost (Vojtíšek, 2018).

Cíl a předpokládaná metodologie práce

Ve své práci se budu opírat o teoretické hledisko péče zaměřené na člověka. Tento teoretický koncept hovoří o vnímání individuality každého člověka, jeho potřeb, přání a vlastních zkušeností. Zakládá na získávání informací přímo od něj, a to pomocí aktivního naslouchání. Důraz je taktěž kladen na zapojování jedince do procesu rozhodování a plánování. Díky tomu člověk cítí, že má situaci ve svých rukou a umožňuje mu to prožívat hodnotu vlastního života (Pörtner, 2009).

Domnívám se, že pískoviště je jednou z možností, jak člověku s různým typem demence vytvořit prostor pro vyjádření a zapojit ho tím nejen do každodenního života ale i do procesu rozhodování.

Myslím si, že naplnění tohoto přístupu bude nejtěžší v pobytových zařazení sociálních služeb. Nicméně současně lze konstatovat, že usilování o jeho aplikaci v těchto prostředích přinese podnět k významnému posunu kvality poskytovaných služeb.

Za cíl diplomové práce si kladu zanalyzovat, jak metoda sandplay/sandtray působí na emoci, náladu, vyjadřování a komunikaci u starších dospělých s různým typem demence po zařazení do jejich aktivizačního programu, a to po absolvování pěti či více sezení. Dále je mým cílem zjistit, jaká je slabá stránka využití prvků sandplay/sandtray při práci s těmito osobami. Na základě stanovených cílů byly položeny následující otázky.

1. Jakým způsobem ovlivňuje práce se symboly komunikaci staršího dospělého při interakci s okolím?
2. Vyjadřuje starší dospělý prostřednictvím využití prvků sandplay/sandtray své emoce snáze?
3. Jaký vliv na náladu má využití prvků sandplay/ sandtray?
4. Jaké slabé stránky má využití prvků sandplay/sandtray se staršími dospělými s různým typem demence?

V empirické části využiji k dosažení cíle diplomové práce kvalitativního výzkumu. Konkrétně budu data zpracovávat pomocí etnografického výzkumu. Aktinsona (2007) charakterizuje etnografický výzkum jako kvalitativní metodu zaměřující se na široký kontext zkoumaných jevů. Hlavním cíle etnografického přístupu je prozkoumat daný jev

z perspektivy zkoumaných osob i vzhledem k jejich vztahům, hodnotám, normám a kultuře. K tomuto poznání se využívá široká škála metod, mezi něž se řadí analýza dokumentů, rozhovor, pozorování a další. V případě této práce se bude jednat hlavně o přímou interakci se staršími dospělými, pozorování, nahrávání na diktafon či videokameru a fotodokumentaci. Dále budou jednotlivá sezení zaznamenávána do terénního deníku, který si po celou dobu výzkumu budu vést a zapisovat do něj relevantní informace a poznatky.

Do výzkumu bude zařazeno šest starších dospělých z jednoho domova pro seniory s různým typem demence. Starší dospělí absolvují pět či více sezení, která povedu a zároveň budou zaznamenány na diktafon či kameru.

Nejprve bych od sociálních pracovníků i pracovníc v přímé péči zjistila v jakém stádiu a stavu se starší dospělí nachází, jak je na tom s komunikací a emocemi. Tato data by byla vytvořena pomocí neformálního rozhovoru. To bude počáteční fáze, poté bych se se staršími dospělými sešla a seznámila se s nimi a vysvětlila jim, proč tam jsem. Následně bych započala jednotlivá sezení, kde bych využívala prvků sandplay/sandtray. Sezení bude zaměřeno zejména na rozvoj komunikace, pozorování emocí a nálady před a po sezení.

Data získaná z terénního deníku, nahrávky a foto dokumentaci analyzuji pomocí kvalitativní obsahové analýzy. Kvalitativní obsahová analýza se používá k rozboru dokumentů a spočívá v jejich pečlivém procházení a hledání společných či rozdílných prvků. Do kvalitativní obsahové analýzy mohou být zařazeny všechny typy projevů, dorozumívání se od textů až po videonahrávky či dokumenty. (Mayring 2021)

Jelikož budou do výzkumu zařazeny osoby s duševním onemocněním, ráda bych v následujících řádcích popsala etiku výzkumu. Osoby s diagnózou či omezením svéprávnosti jsou s to výzkum spoluvytvářet a podílet se na něm. Toto potvrzuje například Brooks (2017), která do svého výzkumu zařadila přímo osoby s demencí a která participaci těchto osob na výzkumu považuje za velmi důležitou. Taktéž uvádí, že v minulosti osoby s demencí byly často vyloučeny z utváření a účasti na výzkumu, a to buď proto, že byli považováni za neschopné verbálně sdělit své myšlenky, pocity nebo proto, že tyto myšlenky a pocity byli považováni za pochybné. Místo toho hodnotili například kvalitu života těchto osob jejich pečovatelé. Znamená to tedy, že nashromážděné informace byli o lidech s demencí nikoliv od nich. V České republice pak například Holoubková (2017) ve své disertační práci týkající se procesu zotavení u osob s poruchami schizofrenního spektra zapojuje přímo do výzkumu osoby s touto diagnózou.

Dále je důležité při výzkumu s lidmi s duševním onemocněním uplatňovat stejné zásady jako s jakýmkoliv jiným člověkem. Znamená to, že budu brát ohledy na specifické potřeby jedince, ale zároveň budu respektovat relativní autonomii a svobodnou volbu jedince.

Ač jedinec může mít omezenou komunikaci, i přesto lze od těchto jedinců získat informovaný souhlas. Hradcová (osobní konzultace, 18.10. 2023) uvádí, že lze například využít zjednodušený text informovaného souhlasu, opakované vysvětlení a dostatek času pro důkladné pochopení. Vhodné může být také využití obrázků, videa či prostředků augmentativní či alternativní komunikace. Pro lepší porozumění mohou být užitečné praktické ukázky realizace výzkumu.

V informovaném souhlasu budou účastníci obeznámeni s cílem výzkumu, s tím, že budou pořizovány audio/ vizuální nahrávky a fotografie a že výsledky budou anonymně publikovány v diplomové práci společně s kazuistikami, které taktéž budou anonymizované. Seznámení budou i s tím, že mohou kdykoliv od spolupráce odstoupit, a to i bez udání důvodu.

Předběžný harmonogram

Srpen – Studium získané literatury

Září – Vypracovávání projektu diplomové práce

Říjen – Dokončení projektu diplomové práce

Listopad – Získávání dat pro empirickou část + vypracovávání teoretické části

Prosinec – Získávání dat pro empirickou část+ vypracovávání teoretické části

Leden – Získávání dat pro empirickou část + vypracovávání teoretické části

Únor – Získávání dat pro empirickou část + dokončení teoretické části + zpracování dat získané z výzkumu

Březen – Analýza dat + psaní

Duben – Dokončování + odevzdání

Předběžný seznam literatury

1. ATKINSON, Paul, 2007. *Ethnography*. Routledge. ISBN 978-1-134-22187-5.
2. AMMANN, Ruth, 2022. Sandplay: traces in the sand – traces in the brain. *Journal of Analytical Psychology*. Vol. 67, číslo 4, s. 962–978. DOI [10.1111/1468-5922.12840](https://doi.org/10.1111/1468-5922.12840).
3. BAKER, Amy, 2004. The use of sand tray with older adult client. In: MAGNIANT, Rebecca C. Perry (ed.), *Art therapy with older adults: a sourcebook*, s. 35–44. Springfield, Ill : Charles C. Thomas. ISBN 978-0-398-07456-2.
4. CARTER, Jill, 2019. *Dementia Counselling and Sandplay*. Jill Carter Sandplay. online. 21 květen 2019. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://jillcartertraining.co.uk/dementia-counselling/>
5. GLADDING, Samuel T., 2016. *The creative arts in counseling*. Fifth edition. Alexandria, VA : American Counseling Association. ISBN 978-1-55620-365-7.
6. HOLMEROVÁ, Iva, 2005. Nefarmakologické přístupy v terapii alzheimerovy demence, praktické aspekty péče o postižené. *Psychiatrie pro Praxi*. Číslo 4, s. 180–184.
7. PAPPAS, Steven William. *A grounded theory study of expressive arts therapy used with elderly clients*. 2015. ISBN 978-1-321-52129-0.
8. PARSONS, Mindy, 2023. Using Sand Tray Therapy with Individuals Diagnosed with Alzheimer’s Disease. *World Journal for Sand Therapy Practice®*. Vol. 1, číslo 9. DOI [10.58997/wjstp.v1i9.41](https://doi.org/10.58997/wjstp.v1i9.41).
9. PETERS, Sandi, 2018. Using sandplay to explore inner states. *Journal of Religion, Spirituality & Aging*. Vol. 30, číslo 2, s. 179–194. DOI [10.1080/15528030.2017.1289141](https://doi.org/10.1080/15528030.2017.1289141).
10. ROESLER, Christian, 2019. Sandplay therapy: An overview of theory, applications and evidence base. *The Arts in Psychotherapy*. Vol. 64, s. 84–94. DOI [10.1016/j.aip.2019.04.001](https://doi.org/10.1016/j.aip.2019.04.001).
11. ROGERS, Jennifer L., LUKE, Melissa a DARKIS, Jessie T., 2021a. Meet Me in the Sand: Stories and Self-Expression in Sand Tray Work with Older Adults. *Journal of Creativity in Mental Health*. Vol. 16, číslo 1, s. 2–14. DOI [10.1080/15401383.2020.1734513](https://doi.org/10.1080/15401383.2020.1734513).
12. SIAMPANI, Katerina, 2013. Incorporating Sandplay Therapy into Gestalt Therapy in the Treatment of Dementia. *Gestalt Review*. Vol. 17, číslo 1, s. 35–58. DOI [10.5325/gestaltreview.17.1.0035](https://doi.org/10.5325/gestaltreview.17.1.0035).

13. SURI, Rochelle, 2012. Sandplay: An adjunctive therapy to working with dementia. *International Journal of Play Therapy*. Vol. 21, číslo 3, s. 117–130. DOI [10.1037/a0027733](https://doi.org/10.1037/a0027733).

Použitá literatura

1. BROOKS, Jennifer, 2017. Removing the 'gag': Involving people with dementia in research as advisers and participants. *Social Research Practice*. s. 3-14.
2. BROWN, Catana, 2017. *The evidence-based practitioner: applying research to meet client needs*. Philadelphia : F.A. Davis Company. ISBN 978-0-8036-4366-6.
3. CASAD, Bettina J. and Luebering, J.E., 2023. "confirmation bias". *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/science/confirmation-bias>
4. HOLOUBKOVÁ, Eva, 2017. *Proces zotavení u osob s poruchami schizofrenního spektra* [online]. Masarykova Univerzita. Získáno z : file:///C:/Users/marti/Downloads/Holoubkova_final_Archive.pdf
5. HRADCOVÁ, Dana. 2013. *Zapojování dospělých lidí s duševním postižením do výzkumu*. [ústní sdělení].
6. MAYRING, Philipp, 2021. *Qualitative content analysis: a step-by-step guide*. Thousand Oaks : SAGE Publications. ISBN 978-1-5297-0197-5.
7. PÖRTNER, Marlis, 2009. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-582-0.
8. SACKETT, David L. (ed.), 2001. *Evidence-based medicine: how to practice and teach EBM*. 2nd ed., reprinted. Edinburgh : Churchill Livingstone. ISBN 978-0-443-06240-7.
9. SLOŽILOVÁ, Eva, 2011. Pragmatismus jako filozofický základ smíšeného designu. *Pedagogická orientace*. Vol. 21, číslo 1, s. 51–69.
10. VOJTÍŠEK, Petr, 2018. *Evaluační práce v praxi sociální práce v ČR očima sociálních pracovníků* » Sociální práce. *Sociální práce* [online]. 30 prosinec 2018. Získáno z : <https://socialniprace.cz/online-clanky/evaluace-v-praxi-socialni-prace-v-cr-ocima-socialnich-pracovniku/> [viděno 27 říjen 2023].